

УДК 159.96

ГРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЛІКАРНЯНОЇ КЛОУНАДИ

*Тетяна Грида,
Фаріда Тихомірова,
Наталія Шевченко*

Прикметами постнекласичної науки стають міждисциплінарні дослідження, а також гуманізація наукового знання та багатьох сфер буття людини. Останнім часом об'єктом досліджень психологів, антропологів, медиків та філософів стає лікарняна клоунада, як потужний спосіб реабілітації дітей в лікарнях, особливо після операцій. Ця соціально-психологічна практика, пов'язана з допомогою дітям, які пережили травмуючі ситуації. Показано, що розвиток новітніх технологій позбавляє медицину гуманізму та змушує переглядати принципи спілкування медичного персоналу з пацієнтами. Метою статті є аналіз вивчення основних методів роботи лікарняних клоунів, якими є гумор і гра. Стаття присвячена філософському осмисленню феномену лікарняної клоунади та гри, як форми арт-терапії, діалогу і спілкування. Дана проблема мало вивчена і вимагає подальших досліджень. У статті узагальнено досвід використання ігрової терапії фахівцями громадського об'єднання «Харківський фонд психологічних досліджень» (ГО «ХФПД») у реабілітації різних категорій пацієнтів (діти з особливими потребами, діти-переселенці, тощо). Виділяються і описуються характерні особливості базових принципів орф-педагогіки, які лікарняні клоуни використовують для роботи у Спеціалізованому будинку дитини. Автори приходять до висновку, що лікарняна клоунада і, зокрема, використання ігор є перспективним напрямком психологічної реабілітації, соціалізації дітей та гуманізації медицини.

Ключові слова: *гра, медична клоунада, лікарняна клоунада, арт-терапія, орф-педагогіка, психоедукаційні ігри, гуманізація медицини*

Прикметами постнекласичної науки стають гуманізація наукового знання та багатьох сфер буття людини, а також міждисциплінарні дослідження. Розвиток новітніх технологій певною мірою позбавляє медицину гуманізму та змушує переглядати принципи спілкування медичного персоналу з пацієнтами. Останні роки об'єктом досліджень психологів, антропологів, медиків та філософів стає лікарняна клоунада, як потужний спосіб реабілітації дітей в лікарнях, особливо після операцій, соціальна практика, пов'язана з допомогою дітям, які пережили травмуючі ситуації. [3], [4], [12]. Інструменти лікарняної клоунади - гумор і гра, допомагають ліквідувати наслідки і явні ознаки психологічної шпитальної травматизації [11], [13].

Гра є особливим способом взаємодії дитини з навколишнім світом навколишнього світу, діяльністю, яка змінюється і розгортається як суб'єктивна діяльність дитини. Гра - це єдина центральна діяльність дитини, що має місце в усі часи і в усіх народів. Багато психологів та філософів виділяли гру як особливу діяльність, розглядаючи її з різних точок зору, висували різні гіпотези її походження і функцій [7]. Про першорядне значення гри для природного розвитку дитини свідчить той факт, що Організація Об'єднаних Націй проголосила гру універсальним і невід'ємним правом дитини [8, С. 12].

Філософські ідеї Ф. Брентано і Е. Гуссерля мали значний вплив на «цілісний підхід» в психології (гештальт-психологія, цілісна психологія, тощо) [5]. У філософії німецького феноменолога Ойгена Фінка «гра є виняткова можливість людського буття» [14]. Фінк, на противагу поширеній думці скептично ставиться до стереотипу про те, що гра - здатність лише дітей. Він вважає що всі, незалежно від віку, оповиті грою і одночасно ошчасливлені в ній. Він сперечається із позицією Й. Гейзінги, який стверджував, що гра також властива і тваринам, і Г. Гадамера, що вважав, що гра притаманна буттю в цілому, включаючи суто природну сферу [15].

О. Фінк, на противагу даним поглядам, наголошує що тварина і Бог в силу тих чи інших причин позбавлені цієї здатності. У феноменологічній концепції О. Фінка гра є п'ятим з основних феноменів людського існування, поряд зі смертю, працею, пануванням і любов'ю, які виступають одночасно і способами буття, і способами розуміння буття [7]. Тільки гра має винятковий статус, оскільки всі основні феномени хоч і можуть бути сплетені один з одним, гра ж може охопити не тільки себе, але і чотири інших феномена, представивши їх в незвичному елементі уявного і даючи, таким чином, людському буттю можливість самовизначення і самоспоглядання [14].

Слушною є думка відомого вітчизняного мистецтвознавця А.Баканурського про те, що гра «проривається в усі інші емпіричні даності людського життя, забарвлює власними фарбами навколишній світ» [1, с. 79]. Вітчизняна дослідниця Г. Бородецька акцентує увагу на тому, що гра розширює контекст існування людини, виступаючи способом саморозуміння і самопізнання. Саме у грі відбувається вихід людини за власні межі, трансцендування до нових сенсів і цінностей [2, С. 193]. В ході гри відбувається розвиток психіки дитини. Відповідно до визначення гри, ігрова терапія розглядається як динамічна система міжособистісних відносин між дитиною і терапевтом [9, С. 90].

У Харкові з 2002 року існує громадська організація, яка ставить собі за мету популяризацію психологічних знань для покращення якості життя людей і гуманізації різних суспільних систем - «Харківський фонд психологічних досліджень» (ГО «ХФПД»). У психологічній практиці ми часто зустрічалися з наслідком впливу досить агресивного впливу медичних маніпуляцій і перебування дітей в лікарняних стаціонарах. У дітей помітно змінюється поведінка - або в сторону агресивних проявів, або в сторону демонстрації

тривожності по відношенню до батьків і близьких, інших дорослих і однолітків [6].

1 квітня 2013 року - офіційна дата початку проекту «Лікарняні клоуни в Харкові» ГО «ХФПД». У травні 2013 вже були запрошені більш досвідчені лікарняні клоуни «Червоні носи» з Рівного для проведення ознайомчого семінару для першої команди бажаючих волонтерів Харкова. Близько 10 людей різного віку та професій стали лікарняними клоунами. Вони допомагають дитині відволікатися від болю, проводжають на операцію і зустрічають з операції, сидять з дитиною, коли не можуть батьки. Гра та гумор допомагають дітям не тільки адаптуватися в лікарняних умовах, але й повернутися в нормальне середовище, після довгого перебування у лікарні.

У багатьох лікарів є розуміння того, що клоун - необхідна одиниця в штатному розкладі, помічник в боротьбі за одужання дитини. Лікарняних клоунів в Харкові підтримують Роман Марабян, головний лікар обласного будинку дитини №1, Андрій Пеньков з амбулаторії «Педіатрія Плюс», професор С.О. Хмизов та ортопед-травматолог А. В. Пашенко з клініки дитячої ортопедії Інституту патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка НАМН України, фонд Кіри Джафарової, паліативна служба Харківського дитячого hospісу.

Лікарняний клоун з Італії Роберто Мік'елон проводить тренінги, він часто працює у Києві і знайомить українських ентузіастів із системою європейської лікарняної клоунати. Українські лікарняні клоуни вчилися у нього, та інших майстрів з різних країн.

Потрібно знати симптоми захворювань, розбиратися в медичних процедурах – як проходить лікування дитини і як вона себе після цього відчуває. Крім того, потрібно враховувати особливості стану дітей, знати і психологію, і вікові особливості дітей, стануть в нагоді і навички акторської майстерності. Зараз клоуни щотижня працюють в клініці дитячої ортопедії Інституту патології хребта та суглобів ім. проф. М.І. Ситенка НАМН України, де допомагають одужати після важких операцій травмованим та «кришталеvim» дітям з вадами розвитку кісток. Тому потрібно продумати ігри, які не будуть для них корисними та небезпечними.

В лікарнях працюють психологи, але вони справляють враження доктора, як правило, приходять в білих халатах. Зрозуміло, що з лікарем дитина не завжди готова взаємодіяти - говорити по душах або грати. Лікарняний клоун теж може прийти в білому халаті, але цей халат буде розмальований - в квіточку, грибочок ... З смішним червоним носиком, в кумедній шапочці. Це відразу розслабляє дітей, вони посміхаються. Клоун повинен виглядати як звичайна і водночас незвичайна доросла людина. Завдання лікарів - врятувати, вилікувати дитину, а наша - допомогти дитині і батькам подолати стрес.

Італійський лікар-клоун Роберто Мік'елон, який навчає українських клоунів майстерності, працює тільки в розмальованому халаті. Він навіть ігри проводить за допомогою свого халата. Це допомагає прибрати страх дитини

перед доктором, трохи розворушити переконаність в тому, що доктор - це завжди боляче і страшно.

На репетиціях клоуни вчаться імпровізувати - з підручних предметів робити іграшки і за хвилини вигадати гру. Отже, крапельниця перетворюється на скакалку, шапочка - на колиску для іграшок, іграшковий термометр - на мікрофон.

Наприклад, корисною є універсальна гра у «лікарню». Дитина може «лікувати» клоуна, провести йому «операції». Таким чином дитина повертає собі контроль над власним тілом. Дитина розуміє, що вона сама робить укол, а не їй щось роблять, нехтуючи її бажаннями. Те ж саме і з клоуном. Він підпорядковується дитині. Дитині важливо програти цю роль. Коли дитину виписують з лікарні, психологи часто радять батькам купити йому іграшкову лікарню, щоб він вдома міг полікувати свого ведмедика, зайчика, маму чи тата.

Ще у лікарняних клоунів є певні ефективні ігри-шаблони. Наприклад, гра «Пульт-робот». За допомогою пульта один клоун-робот починає керувати іншим. Потім джойстик передають дитині. Це теж алегорія, спрямована на те, що дитина може командувати, вирішувати. Щоб навчити дитину відстоювати власну думку, треба спершу цією думкою поцікавитися. Часто дорослі з дитиною спілкуються переважно в формі розпоряджень та інструкцій: «Відкрий рота і сиди тихо», незмірно рідше звучать питання до дитини. Ну, а про питання типу «Як ти думаєш, чому?..» і взагалі не згадують. Слово «чому» зазвичай звучить в зовсім іншому контексті. («Чому ти себе так поводиш?») Це заклик до каяття дитини, а зовсім не до вільного обміну думками.

Чому це так важливо? Коли дитина перебуває в лікарні, особливо якщо це відбувається довго, ті люди, яких він повинен був слухатися, втрачають авторитет. Лікар все вирішує у лікарні, крім того, вся сім'я мобілізується для того, щоб дитина одужала. Всі підкорені лікарю. Це дуже важко для дитини, вона не належить собі. І лікарі, і батьки часто не знають, як себе вести, які наслідки госпіталізації можуть бути у дітей. Вони хочуть, щоб дитина була лише об'єктом лікування або дослідження - сиділа спокійно, дозволяла зробити все, що треба. Але це неможливо, дитина лякається, плаче, і це абсолютно природна реакція.

Дуже складно годувати дитину після хіміотерапії - їй боляче, її часто нудить. Але коли батьки пускають лікарняних клоунів до дитини, вона забуває про біль і у грі з клоуном починає їсти, це для нас велика перемога, а батьки починають бачити реальну допомогу.

Іноді потрібно повернути зруйновану довіру до батьків та лікарів. Буває, що дорослі в лікарні обманюють дітей. Мама каже, що дитина може їй якось допомогти в операційній, заманює туди, але це може викликати агресивну реакцію у дитини. Коли лікарі починають прив'язувати дитину до крісла і робити укол, звичайно, це шок. Коли дитину в операційну супроводжує клоун, цього шоку легко позбавитись за допомогою спеціальних ігор.

Соромливій дитині корисно грати з мамою, яка буде виконувати роль доньки. Причому в даному випадку мамі не слід керувати грою. Її завдання прямо протилежна: повністю підкоритися волі дитини, намагаючись не привносити в гру звичних стереотипів сімейних взаємин. Дітям будь-якого віку важливо вміти спритно рухатися, концентрувати увагу, спостерігати за оточуючими і вчитися у них, проявляти ініціативу, розслаблятися і справлятися зі стресом. Спеціально розроблені групові «Ігри дядечка Фопеля» надають батькам прекрасну можливість досягти цих цілей у взаємодії з дітьми [16].

У червні 2014 року в Харків хлинув потік переселенців з Луганської та Донецької областей. Лікарняні клоуни не могли залишитися осторонь від цієї проблеми, адже лікарняна клоунада успішно використовується в таборах біженців в різних країнах для зняття емоційної напруги у дітей і дорослих.

Командою клоунів Харкова були створені спеціальні інтерактивні вистави «Друзі», «Компомонстр», «Потеряшки» з використанням принципу терапевтичної казки. У виставах використовуються психологічні ігри, які допомагають «відіграти» негативні почуття в безпечній атмосфері, набути навичок саморегуляції, модель нової конструктивної поведінки, допомогти друзям-клоунам подолати труднощі і навчитися самим отримувати допомогу, повернути звичайний позитивний емоційний фон. Ці спектаклі були показані нами в місцях локалізації переселенців в Харкові і Харківській, Донецькій областях, в роботі з дітьми з «сірої зони» с. Золотого Донецької обл. в 2016 році.

З 2016 року розпочалася робота лікарняних клоунів з дітьми з особливими потребами на базі Спеціалізованого будинку дитини №1. Виявилось, що взаємодія з такими дітьми вимагає особливої роботи лікарняного клоуна. Часто контакт з такою дитиною утруднений через відсутність слуху, або порушень зору, дуже сильної емоційної збудливості, відсутності скоординованості рухів, відставання розвитку мови. Лікарняна клоунада у класичному варіанті була менш застосовна ніж в лікарнях, акцент був зроблений на взаємодію в малих групах дітей з батьками, де використовувалися більше корекційні та сенсорні, пальчикові ігри та арт-терапія. Корекційні ігри та вправи допомагають дітям не тільки подолати багато комплексів і проблем, а й розвинути власні здібності, а й просто приємно і весело провести час. Ігри-етюди корисні для різних категорій дітей: тривожних, аутичних, агресивних, є ігри-вправи на релаксацію і дихання, управління м'язами, спеціально призначені для тренування рук, тихі і рухливі, що розвивають уяву і формують конкретні навички, ігри, що вимагають від дітей концентрації уваги і співпраці. Ігри «Спритні ручки» допомагали дітям більше дізнатися про можливості своїх рук, навчитися кидати, ловити і передавати предмети, отримувати різноманітні тактильні відчуття і безліч позитивних емоцій. Ці ігри можна проводити в приміщенні і на вулиці, в будь-який час доби [10].

Участь в заняттях допомагала мамам і опікунам отримати емоційне розвантаження в результаті участі в спільних іграх. Позитивний настрій батьківської фігури дуже сильно відбивається на емоційному стані дитини з

особливими потребами в силу його сильній залежності від фігури дорослого. Батьки відзначали, що діти після занять були більш спокійні, демонстрували хороший апетит, більшою мірою повторювали рухи за мамами, ніж під час звичайних корекційних занять з педагогами.

У 2017 році в квітні до Харкова запросили лікарняного клоуна з Білорусі Інну Одарченко. Українські лікарняні клоуни доповнили свій досвід принципами і іграми з орф-педагогіки. У основі цих ігор - з'єднання музики, руху і мови, елементарні музика і танець. Елементарні - не «примітивні», а «початкові», що стоять біля витоків, складаються з першоелементів, дитина вчиться грати та співати, ритмічно рухатися, концентрувати та тренувати увагу, пам'ять, вчиться абстрактно мислити, спілкується з однолітками та дорослими. Карл Орф – німецький композитор та педагог (відомою є його кантата 1937 року «Carmina Burana»), розробив оригінальну педагогічну систему виховання дітей. Він вважав: «Практика важливіша за теорію нот». Орф-педагогіка поєднує творчість і мистецтво, це - симбіоз музики, мови, рухів, гри на музичних інструментах. Це те, що кожен з нас може робити - незалежно від природних особливостей та від наявності музичної або хореографічної освіти. Перш за все, це народна музика і народний танець. Звучать жести та перкусія, клоуни заходять до палат під тиху приємну музику, використовують різноманітні музичні інструменти.

Танцює, розмовляє цілісна людина: в цьому єдиному творчому процесі задіяні і розум, і інтелект, і емоції, і тілесні відчуття і переживання, і духовна складова. Орф-інструменти (штаб-шпілі), блок-флейти, реко-реко, маракаси, барабани, ксилофони, та навіть скляночки використовуються у таких іграх як засіб пізнання музики в дії, в процесі імпровізації. Увага дитини переходить на музичність та яскравість слова. Різні рухи, ритми, шумові ефекти (свист, шарудіння), сенсорні засоби (шари, стрічки тканини, ліхтарики, кульки, хусточки) допомагають дитині в невимушеній атмосфері розвивати свої комунікативні навички та креативне мислення. В іграх орф-педагогіки використовують три варіанти мовного тексту: на рідній мові, на іноземних мовах, на вигаданій «фантастичній» мові.

З початку 2018 року робота в Спеціалізованому будинку дитини перетворилася на окремий проект «Доктор Посміхайко». Частина клоунів-волонтерів обрали розвиток і поглиблення у вивченні роботи саме з цією категорією маленьких пацієнтів.

У квітні 2018 року лікарняні клоуни почали відвідувати неврологічне відділення Харківської міської дитячої лікарні № 5, в травні - дитячий хоспіс. Проблема надання паліативної допомоги стає все більш актуальною для дітей в Україні. У 2017 році в Харкові був відкритий дитячий хоспіс. У травні 2018 року Лікарняні клоуни Харкова почали співпрацю з цією установою. Вони допомагають дітям боротися з важкими захворюваннями, підтримку тут одержують і батьки, які також потребують навчання турботі про своїх хворих малюків. Ігри з клоунами допомагають цим дітям повернути дитинство.

Лікарняний клоун, володіючи процедурою ігрової терапії, забезпечує дитину ігровим матеріалом і полегшує побудову безпечних відносин для того, щоб дитина могла найбільш повно виразити і досліджувати власне «Я» (почуття, думки, переживання і вчинки) за допомогою гри - природного для дитини засоби комунікації [8, С. 84].

Отже, гра являє собою спробу дитини організувати свій досвід, свій особистий світ. В процесі гри дитина переживає почуття контролю над ситуацією, навіть якщо реальні обставини цьому суперечать. В цілому ж, можна відзначити, що ігрова терапія ґрунтується на тому положенні, що гра - це природний засіб самовираження у дітей. Ця можливість дається дітям, щоб вони «програли» свої почуття і проблеми, точно так само як людина «вимовляє» свої труднощі в деяких типах психотерапії дорослих.

Є ігри-вистави, які вчать дружити, а є ігри для профілактики комп'ютерної залежності, дуже корисними є ігри на формування емоційної і вольової сфер. Крім цього, всі запропоновані ігри спрямовані на досягнення наступних психологічних цілей: формування навичок довіри до оточуючих та співпраці, вираз власної агресії, розвиток уваги і координації.

З допомогою системи ігор можна розважати дітей, вчити їх, організовувати їх спілкування. Наші ігри - це психоедукаційна терапія, тобто нормалізація реакцій дитини в кризовій ситуації.

Отже, гра як «випробування можливостей» займає в системі економії соціальної практики величезне місце, хоча її екзистенціальний сенс ніколи не вичерпується цією функцією. Філософська антропологія зобов'язана вийти за межі емпіричного розуміння гри і перш за все розробити концепцію принципової структури, ладу і іманентного розуміння гри.

Список літератури

1. Баканурский А. Жизнь, игра, театральность. Одесса: Студия «Негоциант», 2004. 272 с.
2. Бородецкая А. Игра как способ понимания. *Дбџа/ Докса. Збірник наук. праць з філософії та філології.* Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2006. Вип.10. С. 188–193.
3. Галаева К. С., Иванова Е. М. Анализ эффектов больничной клоунады как способа реабилитации в условиях стационара. Молодой ученый. 2018. №1.1. С. 10–12. URL <https://moluch.ru/archive/187/47688/> (дата обращения: 12.05.2018).
4. Гурьева Е. С. Теоретические аспекты больничной клоунады – анализ отечественной и зарубежной литературы. Казанский педагогический журнал. 2016. С. 139–141.
5. Гуссерль Э. Идея феноменологии: Пять лекций. Эдмунд Гуссерль; пер. с нем. СПб: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2008. 224 с.
6. Долженкова М.И. Больничная клоунада в структуре технологий социокультурной реабилитации. Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. 2016. №7-8 (159-160). С. 84–94.
7. Егорова И. Основные феномены человеческого бытия в трактовке Е. Финка, режим доступа: http://iph.ras.ru/uplfile/root/biblio/spectr/spectr_1/8, (дата обращения: 15.05.2018).
8. Игровая терапия как метод интеграции и реабилитации / Под. ред. Колкова В.В, М.: Права человека, 2001. 88 с.

9. Лэндерт Г.Л. Игровая терапия: искусство отношений. М.: Международная педагогическая академия, 1998. 368 с.
10. Мустакас К. Игровая терапия. СПб.: Речь, 2000. 281 с.
11. Седов К. Больничные клоуны: от волонтерства к профессии. М.: АНО «Больничные клоуны», 2014. 56 с.
12. Тихомірова Ф.А. Життя навчить сміятися крізь сльози (сміх у стінах лікарні). *Дбџа/ Докса. Збірник наук. праць з філософії та філології.* Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2016. Вип. 25. С. 171–194.
13. Уракова Е. С., Седов К. С. Больничные клоуны: игра или профессия? Российский журнал детской гематологии и онкологии. 2015. С. 61–64.
14. Финк, Э. Основные феномены человеческого бытия. М.: Директ-Медиа, 2009. 93 с.
15. Финк Э. Фрайбургские лекции по философии воспитания (1951/52 г.) Топо с. Мн., 2000. №2. С. 41–50.
16. Хухлаева О. В., Хухлаев О. Е., Первушина И. М. Маленькие игры в большое счастье. Как сохранить психическое здоровье дошкольника. М.: Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО – Пресс, 2001. 224 с.

Tetiiana Grida, Farida Tikhomirova Nataliia Shevchenko

GAMES AS THE INSTRUMENT OF HOSPITAL CLOWNING

Interdisciplinary researches and also humanizing of scientific knowledge and many spheres of man's existence become the signs of post-nonclassical science. Recently the research subject of psychologists, anthropologists, philosophers and physicians becoming hospital clowning as a powerful method of children's rehabilitation in hospitals, especially after operations. This social psychological practice has to do with helping children who outlived traumatic situations. It is shown that the development of new technologies deprives medicine of humanity and force us to reconsider the principles of communication of medical staff with patients. The aim of the article is the analysis of basic methods of work that hospital clowns use - the humor and the game. In the process of play the child experiences the feeling of control over the situation, even if the actual circumstances contradict this. The game is a natural method of self-expression for children.

Basic attention in the work authors accent on playing therapy as a dynamic system of interpersonal relations between the child and adults. Procedure of playing therapy provides a child by playing material and facilitates the construction of safe relations in order that a child could most full express and investigate own «I» (feelings, thoughts, experiences and actions in traumatic situations).

The article is devoted to philosophical understanding of the phenomenon of hospital clowning and to games as forms of art therapy, dialogue, and communication. This problem has been little studied and requires further research. The work has interdisciplinary character, is written at the intersection of philosophical, psychological and medical scientific knowledge.

The article summarizes the experience of using playing therapy by experts of the public organization "Kharkiv Fund of psychological research (PO "KFPR") in the rehabilitation of various categories of patients (children with special needs, internally displaced children etc). The hospital clowning was less effective in working with children with mental disabilities, the focus was done on the interaction of children with their parents in small groups, where it was used more corrective games, art therapy, sensory games. A positive mood of parental figures very strongly reflected for the emotional state of a child with special needs because of its strong dependence on an adult. Class participation helped mothers and caregivers to receive emotional discharge as a result of participation in cooperative games.

The special interactive performances were created such as "Friends", "Compmonster", "Losts" with using the principles of therapeutic stories. The performances are used psychoeducation games that help to compensate negative feelings in a safe atmosphere, to get skills of self-regulation, a new model constructive behaviors, to help friends-clowns to overcome difficulties and learn to get a help, turn a positive emotional background. The characteristic features of base ideas of orff-pedagogy are distinguished and described, which hospital clowns use for work in the Specialized house of child. Address to integral in a man, synthesis of motion, music and word in orff-games is modern embodiment of ancient Greek conception of mousike, that was saved in world folklore. Work in the Specialized house of child was distinguished in a separate project "Doctor Posmikhhaiko" and part of volunteers-clowns chose direction of development and self-perfection in the study of work exactly with this category of patients. Authors come to the conclusion, that a hospital clowning and, in particular, using of games are perspective direction of psychological rehabilitation, socialization of children and humanizing of medicine.

Keywords: game, medical clowns, hospital clownery, art therapy, orph pedagogy, psychoeducational games, humanization of medicine

References

1. Bakanurskiy A. (2004) Zhizn, igra, teatralnost. [Life, play, theatricality] Odessa: Studiya «Negotsiant», 272 p.
2. Borodetskaya A. (2006) Igra kak sposob ponimaniya. [The game as a way of understanding] Δόξα / DOXA. Collection of Sciences works on philosophy and philology. Odessa: ONU I. I. Mechnikov, 2006. Vol.10. Pp. 188-193.
3. Galaeva K S Ivanova E M. (2018) Analiz effektiv bolnichnoi klounady kak sposoba reabilitatsii v usloviakh statsionara [Analysis of the effects of hospital clowning as a way of rehabilitation in a hospital] The young scientist. №1.1. Pp. 10-12. URL <https://moluch.ru/archive/187/47688/> (reference date: 05/12/2018).
4. Gureva E S. (2016) Teoreticheskie aspekty bolnichnoi klounady analiz otechestvennoi i zarubezhnoi literatury. [Theoretical aspects of hospital clowning - analysis of domestic and foreign literature] Kazanskiy pedagogicheskiy zhurnal. Pp. 139 - 141
5. Gusserl E. (2008) Ideia fenomenologii Piat lektsii Edmund Gusserl :per s nem [The idea of phenomenology: Five lectures] SPb ITS Gumanitarnaia Akademiia. 224 p.
6. Dolzhenkova M I (2016) Bolnichnaia klounada v strukture tekhnologii sotsiokulturnoi reabilitatsii. [Hospital clowning in the structure of socio-cultural rehabilitation technologies] Vestnik Tambovskogo universiteta, Seriya Gumanitarnye nauki. № 7-8 (159-160). Pp. 84 - 94
7. Egorova I (2018) Osnovnye fenomeny chelovecheskogo bytiia v traktovke E Finka [The main phenomena of human existence in the interpretation of E. Fink] / rezhim dostupa http iph ras ru uplfile root biblio spectr spectr_1 8 data obrashcheniia 15 05 2018
8. Igrovaia terapiia kak metod integratsii i reabilitatsii (2001) Pod red Kolkova V V [Game therapy as a method of integration and rehabilitation] M.: Prava cheloveka. 2001. 88 p.
9. Lendert G L Igrovaia terapiia iskusstvo otnoshenii (1998) [Game therapy: the art of relationships]. M: Mezhdunarodnaia pedagogicheskaiia akademiia. 368 p.
10. Mustakas K (2000) Igrovaia terapiia [Game therapy]. SPb. Rech. 281p.
11. Sedov K. (2014) Bolnichnye klouny ot volonterstva k professii. [Hospital clowns: from volunteering to the profession]. M.: ANO Bolnichnye klouny. 56 p.
12. Tykhomirova F.A. (2016) Zhyttia navchyt smiiatysia kriz slozy (smikh u stinakh likarni) [Life will teach you to laugh through tears (laughter in the walls of the hospital)] Δόξα / DOXA. Collection of Sciences works on philosophy and philology. Odessa: ONU I. I. Mechnikov, 2016. Vol.25. Pp.171–194.

13. Urakova E S Sedov K S (2015) Bolnichnye klouny igra ili professiia [Hospital clowns: a game or a profession?] Rossiiskii zhurnal detskoj gematologii i onkologii. 2015. Pp 61 - 64.
14. Fink E (2009) Osnovnye fenomeny chelovecheskogo bytiia [The main phenomena of human existence]. M.; Direkt-Media. 93 p.
15. Fink E (2000) Fraiburgskie lektsii po filosofii vospitaniia 1951 52 g [Freiburg Lectures on Philosophy of Education (1951-52)]. Topos. Mn. Pp. 41-50.
16. Khukhlaeva O V Khukhlaev O E Pervushina I M (2001) Malenkie igry v bolshoe schaste Kak sokhranit psikhicheskoe zdorove doskolnika [Small games in great happiness. How to maintain the mental health of a preschooler] M. Aprel Press Izd-vo EKSMO Press. 224 p.